

ETYKA I EKONOMIA²⁰¹⁶

W STRONĘ NOWEGO PARADYGMATU

Materiały konferencyjne

Warszawa, 27 października 2016 r.

EBEN Polska
Polskie Stowarzyszenie Etyki Biznesu

Polskie Towarzystwo Ekonomiczne

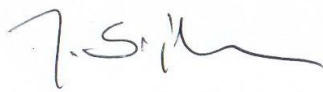
Szanowni Państwo,

wspólna konferencja PTE i EBEN Polska ma miejsce w dniu dzisiejszym! Jej celem jest podjęcie wspólnej refleksji i dyskusji nad związkami etyki i ekonomii oraz współzależności moralności i gospodarki.

Wierzmy, że konferencja będzie obfitowała w ciekawe i inspirujące dyskusje na temat podstawowych wartości etycznych takich jak wolność, odpowiedzialność, równość czy sprawiedliwość, których znaczenie, rolę i współzależność chcemy odkrywać w nowych – jakże ciekawych – realiach. Jest ona skierowana nie tylko do etyków i ekonomistów, ale także przedstawicieli innych nauk społecznych oraz praktyków życia gospodarczego.

Konferencja przyjmie formę debaty, która toczyć się będzie wokół referatów wygłoszonych przez zaproszonych gości. Liczymy na ciekawą i twórczą wymianę poglądów!

Prezes EBEN Polska

Jacek Sójka

Prezes PTE

Elżbieta Mączyńska

PROGRAM RAMOWY KONFERENCJI

9:30-10:00	AKREDYTACJA UCZESTNIKÓW
10:00-10:15	OTWARCIE KONFERENCJI: <ul style="list-style-type: none"> ▪ Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska (Prezes PTE, Szkoła Główna Handlowa), ▪ Prof. dr hab. Bożena Klimczak (członek Rady Naukowej PTE oraz EBEN Polska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu), ▪ Dr hab. Jacek Sójka, prof. UAM (Prezes EBEN Polska, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu)
10:15-11:45	SESJA I
10:15-10:30	<i>Typologia relacji między etyką a biznesem</i> Prof. dr hab. Bożena Klimczak (członek Rady Naukowej PTE, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu)
10:30-10:45	<i>Nowy Pragmatyzm, czyli ekonomia i polityka dla przyszłości</i> Prof. dr hab. Grzegorz W. Kołodko (Akademia Leona Koźmińskiego)
10:45-11:00	<i>Czy koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu może być inspiracją dla nowego paradygmatu ekonomii?</i> Prof. dr hab. Janina Filek (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)
11:00-11:15	<i>Etos i etyka versus anomia – wpływ na zmiany społeczno-gospodarcze</i> Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska (Prezes PTE, Szkoła Główna Handlowa)
11:15-11:45	DYSKUSJA
11:45-12:15	PRZERWA KAWOWA

12:15-13:45	SESJA II
12:15-12:30	<i>Etyka i finanse. Czy można je pogodzić?</i> Prof. Dr. Paul H. Dembinski (Université de Fribourg)
12:30-12:45	<i>System moralnej regulacji konsumentów w obszarze relacji finansowych</i> Prof. dr hab. Anna Lewicka-Strzałecka (Instytut Filozofii i Socjologii PAN)
12:45-13:00	<i>Teoriotwórcze znaczenie idei ładu (ordo) w teologii, ekonomii i etyce</i> Dr hab. Grzegorz Szulczewski (Szkoła Główna Handlowa)
13:00-13:15	<i>Ekonomia i zarządzanie z filozoficznej perspektywy – przegląd zagadnień</i> Prof. dr hab. inż. Wojciech Gasparski (Akademia Leona Koźmińskiego)
13:15-13:45	DYSKUSJA
13.45-15:00	PRZERWA – LUNCH
15:00-16:30	SESJA III
15:00-15:15	<i>Arthura Richa koncepcja integracji ekonomii i etyki</i> Prof. dr hab. Aniela Dylus (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)
15:15-15:30	<i>Ekonomia a etyka w kontekście dyskursu: ekonomia pozytywna versus ekonomia normatywna</i> Prof. dr hab. Bogusław Fiedor (Wiceprezes PTE, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu)
15:30-15:45	<i>Ekonomia i etyka w koncepcji Karla Homanna</i> Dr hab. Jacek Sójka, prof. UAM (Prezes EBEN Polska, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)
15:45-16:00	<i>Ekonomia i etyka (nie)odpowiedzialności za przyszłe pokolenia</i> Dr hab. Michał A. Michalski (Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu)
16:00-16:30	DYSKUSJA
16:30-17:00	PODSUMOWANIE I ZAKOŃCZENIE KONFERENCJI

Konferencja realizowana jest w ramach projektu pt. *Forum Myśli Strategicznej. Strategia polskiej konkurencyjności – scenariusze rozwoju*. Projekt jest realizowany z Narodowym Bankiem Polskim w ramach programu edukacji ekonomicznej.

Komitet Naukowy Konferencji

Przewodniczący:

Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska – Prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego (PTE), Szkoła Główna Handlowa w Warszawie

Dr hab. Jacek Sójka, prof. UAM – Prezes Polskiego Stowarzyszenia Etyki Biznesu EBEN Polska, Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu

Członkowie:

Prof. dr hab. inż. Wojciech Gasparski – Akademia Leona Koźmińskiego

Prof. dr hab. Bogusław Fiedor – Wiceprezes PTE, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Prof. dr hab. Bożena Klimczak – członek Rady Naukowej Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, wiceprezes Zarządu Oddziału PTE we Wrocławiu, Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Prof. dr hab. Anna Lewicka-Strzałecka – Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk, Warszawska Szkoła Zarządzania – Szkoła Wyższa

Komitet Organizacyjny Konferencji

Przewodniczący:

Dr hab. Michał A. Michalski – Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, skarbnik EBEN Polska

Członkowie:

Dr hab. Beata Majecka, prof. UG – Uniwersytet Gdański, Sekretarz Generalny PTE

Dr Wiesław Banach – Uniwersytet im. A. Mickiewicza w Poznaniu, sekretarz EBEN Polska

Red. Iwona Dudzik – rzecznik prasowy PTE

Mgr Elżbieta Szaruga – Uniwersytet Szczeciński, członek PTE

SPIS TREŚCI

Deskrypcja Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. „Etyka i ekonomia”	6
Etyka i finanse. Czy można je pogodzić (Paul Dembinski).....	10
Arthura Richa koncepcja integracji ekonomii i etyki (Aniela Dylus).....	11
Ekonomia a etyka w kontekście dyskursu: ekonomia pozytywna versus ekonomia normatywna (Bogusław Fiedor).....	12
Czy koncepcja społecznej odpowiedzialności biznesu może być inspiracją dla nowego paradygmatu ekonomii? (Janina Filek).....	13
Ekonomia i zarządzanie z filozoficznej perspektywy – przegląd zagadnień (Wojciech W. Gasparski)	14
Typologia relacji między etyką a biznesem (Bożena Klimczak).....	16
Nowy Pragmatyzm, czyli ekonomia i polityka dla przyszłości (Grzegorz W. Kołodko).....	17
System moralnej regulacji konsumentów w obszarze relacji finansowych (Anna Lewicka-Strzałecka)	18
Etos i etyka versus anomia – wpływ na zmiany społeczno-gospodarcze (Elżbieta Mączyńska)	19
Ekonomia i etyka (nie)odpowiedzialności za przyszłe pokolenia (Michał A. Michalski)	20
Ekonomia i etyka w koncepcji Karla Homanna (Jacek Sójka)	22
Teriotwórcze znaczenie idei ładu (ordo) w teologii, ekonomii i etyce (Grzegorz Szulczewski)	23

DESKRYPCJA OGÓLNOPOLSKIEJ KONFERENCJI NAUKOWEJ PT. „ETYKA I EKONOMIA”

Zarzewie dyskusji pomiędzy ekonomią i etyką przyczyniło się do zainicjowania konferencji naukowej, której celem była wymiana myśli na temat wolności gospodarczej i odpowiedzialności etycznej na wszystkich szczeblach i we wszystkich sferach życia społeczno-gospodarczego.

Ścisła kooperacja pomiędzy Polskim Towarzystwem Ekonomicznym i Polskim Stowarzyszeniem Etyki Biznesu EBEN Polska w 2006 roku zaowocowała realizacją tego celu. 22 lutego 2007 roku miała miejsce pierwsza edycja Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej pt. "*Etyka i ekonomia. Etyka w działalności gospodarczej*". Po prawie dekadzie, można stwierdzić, że ta Konferencja wydała na światło dzienne dzieło na miarę *opus magnum: Etyka i ekonomia*, pod red. B. Klimczak i A. Lewickiej-Strzałeckiej, Wydawnictwo Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Warszawa 2007.

W 2016 roku jest zorganizowana II edycja tej Konferencji, której podtytuł przybrał inne brzmienie: "*Etyka i ekonomia. W stronę nowego paradygmatu*", co może sugerować o potrzebie nowego spojrzenia na styku ekonomii i etyki. Zwieńczeniem II Ogólnopolskiej Konferencji Naukowej będzie monografia, w której znajdą się referaty Prelegentów - znamienitych znawców problematyki z zakresu ekonomii i etyki. Poniżej esencjonalnie przedstawiono deskrypcję merytorycznej części I edycji tejże Konferencji.

I Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. „Etyka i ekonomia. Etyka w działalności gospodarczej” (22 lutego 2007 r.)

I Ogólnopolska Konferencja Naukowa pt. "*Etyka i ekonomia. Etyka w działalności gospodarczej*" oscylowała wokół trzech głównych zagadnień:

1. Aksjologiczne podstawy ładu gospodarczego.
2. Państwo prawa - prawa władzy.
3. Etyczne aspekty "porządkowania" gospodarki.

W konferencji uczestniczyli zarówno teoretycy z zakresu etyki i ekonomii, jak i praktycy, w tym przedsiębiorcy i wszyscy uczestnicy społecznego procesu gospodarowania.

W konferencji zostało zaprezentowanych 10 referatów przez prominentnych naukowców.

Prof. dr hab. Aniela Dylus przedstawiła referat nt. "Dumping. Implikacje społeczno-etyczne". W referacie Profesor Dylus przedstawiła rekonstrukcję pojęcia dumpingu i uporządkowała stanowiska w zakresie jego istoty i celów. Dokonano także delimitacji znaczeniowej pomiędzy różnymi określeniami dumpingu, w tym: socjalnego, ekologicznego, moralnego, demokracji, konkurencji, wykształcenia, czy klimatycznego. W wyniku identyfikacji skutków dumpingu dokonano próby ekonomicznej i etycznej kwalifikacji dumpingu.

Prof. dr hab. Janina Filek zaprezentowała referat nt. "Między wolnością gospodarczą a odpowiedzialnością społeczną biznesu". Profesor Filek porównała dwie perspektywy: filozoficzną i ekonomiczną odnoszące się do związku pomiędzy wolnością gospodarczą i odpowiedzialnością. Zauważyła, że można zidentyfikować pewną linię (tendencję) rozwojową w perspektywie ich historycznej zmienności dzięki konfrontacji wszystkich "za" i "przeciw" idei odpowiedzialności. Uczestnicy konferencji mogli zapoznać się także z istotą CSR i jej funkcjami oraz możliwością zaimplementowania idei CSR w Polsce. Na zakończenie nawiązano do problemu granic wolności w rozważaniach nad ideą CSR. Zauważono, że istnieje problem związany z zakresem wolności. Jednak został on rozwiązany dzięki powiązaniu wolności z odpowiedzialnością.

Prof. dr hab. inż. Wojciech Gasparski omówił referat nt. "Etyczna infrastruktura działalności gospodarczej". Profesor Gasparski przedstawił założenia odnoszące się do działalności gospodarczej, które stanowią jej intelektualną infrastrukturę. Odniesiono się do postulatów etyki biznesu, które nawiązywały do rozwiązań wspierających etyczne postępowanie interesariuszy tworzących organizacje gospodarcze. Wśród przykładów etycznych rozwiązań przedstawiono: programy etyczne, kodeksy postępowania, kodeksy dobrych praktyk, corporate social responsibility, audyt społeczny i inne.

Prof. dr hab. Maria Jarosz zaprezentowała referat nt. "Dysfunkcje polskiej transformacji". Profesor Jarosz odniosła się do relacji między władzą a społeczeństwem, pogłębiających się nierówności materialnych, edukacyjnych

i społecznych, bezrobocia i korupcji (łapownictwo, nepotyzm, korupcja polityczna, korupcja władzy). Przedstawiono analizę na podstawie danych pochodzących ze statystyki ogólnopolskiej i resortowej, socjologicznych i politologicznych badań świadomości społecznej.

Prof. dr hab. Bożena Klimczak przedstawiła referat nt. "Konflikt interesu". Podczas konferencji Profesor Klimczak zwróciła uwagę na dylemat dotyczący wyboru między różnymi interesami: własnym, publicznym lub interesem klientów. Zdaniem prof. dr hab. Klimczak dylemat ten ma podłoże moralne i występuje w życiu gospodarczym, publicznym, w sytuacji oddzielenia własności od zarządzania czy powierzenia prywatnych zasobów informacji lub interesów publicznych. Celem referatu było uzasadnienie negatywnej oceny etycznej konfliktu interesu i wskazanie jego niewłaściwości w życiu gospodarczym i publicznym. W podsumowaniu referatu Profesor określiła możliwości ograniczenia konfliktu interesu.

Prof. dr hab. Tadeusz Kowalik oraz dr hab., prof. nadzw. Paweł Kozłowski przedstawił referat nt. "Czy polski kapitalizm może być etyczny?". Na wstępie Profesorowie zauważyli, że we wszelkich rozważaniach dotyczących etyki w gospodarce prezentuje się podejście indywidualistyczne. Ich zdaniem brakuje w etyce rozważań na temat ustrojowych ram zachowań i działań jednostek oraz firm. Profesorowie odnieśli się do etycznego charakteru systemu społeczno-gospodarczego - różnych odmian kapitalizmu. Wyróżnili trzy formy kapitalizmu: kapitalizm partycypacyjny, kapitalizm państwa opiekuńczego oraz kapitalizm drapieżny (turbo-kapitalizm). W tym kontekście pochyłili się nad problemem roli języka, absolutyzacji równowagi gospodarczej (vs. równowaga społeczna), czynników zapobiegających otwarciu konfliktowi, ośrodkami potencjalnej, pozytywnej zmiany i znaczenia naprawczego reform odgórnych.

Prof. dr hab. Anna Lewicka-Strzałecka omówiła referat nt. "Etyczne problemy społeczeństwa kredytu na przykładzie instytucji upadłości konsumenckiej". Jak zauważyła Profesor Lewicka-Strzałecka współczesne społeczeństwo jest określane terminem "społeczeństwo kredytu", co jest uzasadnione realizacją celów ekonomicznych i zaspokojeniem potrzeb dzięki powszechnemu zaciąganiu kredytów i pożyczek na te cele. Jednak wzrost zadłużenia prowadzi do różnych wynaturzeń, w tym do zaprzestania pełnienia różnych ról społecznych przez osoby, które nie potrafią poradzić sobie z trudną sytuacją nadmiernego zadłużenia. Remedium na tę ekonomiczną i społeczną deformację - jak zauważyła Profesor - jest instytucja upadłości konsumenckiej. Jej szczególnym wymiarem jest wymiar etyczny.

Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska przedstawiła referat nt. "Upadłość przedsiębiorstw a etyka". Profesor Mączyńska wyeksponowała stanowisko, że bankructwa przedsiębiorstw to naturalny etap życia przedsiębiorstw - tak jak narodziny czy śmierć. Zauważono, że bankructwa przedsiębiorstw pełnią przede wszystkim funkcję selekcji (lub funkcję racjonalizacji, czyli oczyszczania rynku z jednostek, które nie mogą sprostać wymogom efektywności rynku) w biznesie (szerzej w gospodarce rynkowej), ale także pełnią szereg innych funkcji. Jednak, jak podkreśliła Profesor Mączyńska, nierzadko zamiast naturalnego "zgonu" dochodzi do celowego "uśmiercania". Bankructwa są konsekwencją narastającego ryzyka w biznesie i zdynamizowanych przemian o charakterze cywilizacyjnym (w tym technologicznym). Profesor odwołała się także do pojęcia "wirusa bankructwa" i "efektu domina"- charakterystycznych dla warunków globalizacji i sytuacji kryzysowych. W tym kontekście Profesor nawiązała do problematyki „ucywilizowania bankructwa” nie tylko w wymiarze etycznym.

Dr hab., prof. nadzw. Jacek Sójka przedstawił referat nt. "Ekonomia i etyka. Aspekty metodologiczne". W swoim referacie Profesor Sójka poruszył szereg problemów, w tym:

1. Czy etyka, jako refleksja nad ludzkimi powinnościami, nad sposobami dążenia do dobra, sprawiedliwości, praw człowieka - musi ten model zanegować?
2. Wiele koncepcji tzw. etyki biznesu wydaje się sugerować konieczność odejścia od ekonomicznej ortodoksji. Czy rzeczywiście jest to konieczne?
3. Czy wizja jednostki maksymalizującej swoje korzyści jest czymś, co wypacza nasze myślenie o uczciwym gospodarowaniu?

Prof. dr hab. Jacek Sztudynger zaprezentował referat nt. "Społeczne aspekty ładu gospodarczego - analiza ekonometryczna". Profesor zauważył, że wzrost gospodarczy jest klasycznie powiązany z inwestycjami, wzrostem kapitału ludzkiego i zatrudnienia. Jednak jak wynika z przeglądu literatury, może ten zbiór czynników wzrostu poszerzyć o nowe czynniki: "sprawiedliwe" zróżnicowanie dochodów, zaufanie, bezrobocie i przestępczość. Przedstawiono przykłady modeli, które potwierdziły wpływ zróżnicowania dochodów na wzrost gospodarczy, zróżnicowania dochodów na przestępczość oraz przestępczości na wzrost gospodarczy; wzajemnego oddziaływania zaufania oraz wzrostu i poziomu gospodarczego; wpływ poziomu i wzrostu gospodarczego na spadek bezrobocia, co przyczynia się do spadku przestępczości i przyśpieszenia wzrostu gospodarczego.

**STRESZCZENIA NADESŁANE NA
II OGÓLNOPOLSKĄ KONFERENCJĘ NAUKOWĄ
PT. „ETYKA I EKONOMIA. W STRONĘ NOWEGO PARADYGMATU”
(27 października 2016 r.)**

Prof. Dr. Paul Dembinski¹ (Université de Fribourg)

ETYKA I FINANSE. CZY MOŻNA JE POGODZIĆ?

Podstawowe punkty referatu pt. „Etyka i finanse. Czy można je pogodzić?”:

1. Dlaczego finanse potrzebują etyki bardziej niż inne dziedziny działalności ekonomicznej?

2. Funkcja finansów : czy alokować ryzyko, czy alokować kapitały?

3. Kultura przedsiębiorstw, kultura zawodów, etyka w finansach.

---

¹ Prof. Dr. Paul Dembinski - Paul H. Dembinski, economist and political scientist by training, educated in Poland, in Switzerland, in Cameroon and in the UK (St Anthony College, Oxford). Dembinski is Professor at University of Fribourg where he holds the Chair of International Competition and Strategy in the Department of Management. Expert to international organisations, Paul H. Dembinski teaches also occasionally at many universities in Europe and outside.

Amongst the latest books: PME en Suisse: Profils et Defis (Ed. Georg, 2004) Enron and the World of Finance: A case study in ethics (co-editor, Palgrave, London, 2005); Finance: Servant or Deceiver? (Palgrave, London 2009), in French, Spanish and Polish); Pratiques financiers – regards chrétiens, (editor; Desclée de Brouwer, Paris, 2009); The role of large corporations in democracy and society (co-editor; Palgrave, London, 2011); Beyond Financial Crisis: Towards a Christian Perspective for Action, (Caritas in Veritate, 2014, www.obsfin.ch); Ethique et responsabilité en Finance – Quo Vadis? (Editions Revue Banque, Paris, 2015).

Initiator and Executive Director of Foundation of the Observatoire de la Finance (1996) www.obsfin.ch which mission is to promote awareness of ethical concerns in financial activities and the financial sector. Paul H. Dembinski is also the editor of the French/English academic review Finance & the Common Good/Bien Commun (1998).

In 2005, Paul H. Dembinski helped to establish the “Ethics and Trust in Finance – Global Prize” (previously Robin Cosgrove Prize) which every second year honours outstanding essays by authors under 35 in the field of ethics in finance. Paul H. Dembinski chairs the global Jury and is vice chairman of the Polish edition of the Prize.

In 2011 Paul H. Dembinski joined the Board of Rentes Genevoises, and in 2012 took over the position of Chairman of that Board.

Born in Cracow, Poland, in 1955, Paul H. Dembinski is married, father of three and grand-father of two. He works in French/English/German/Spanish/Polish.

Prof. dr hab. Aniela Dylus¹ (Uniwersytet Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie)

ARTHURA RICHA KONCEPCJA INTEGRACJI EKONOMII I ETYKI

Arthur Rich (1910-1992), szwajcarski etyk społeczny i teolog protestancki przedłożył oryginalną koncepcję integracji nauk społecznych (w tym ekonomii) z etyką społeczną (w tym – gospodarczą). Rekonstruując tę koncepcję dokonano najpierw charakterystyki kluczowych kategorii jego etyki społecznej, tj. „tego, co odpowiada naturze rzeczy i „tego, co słuszenie należy się człowiekowi”. Dialektykę tych kategorii oddaje fundamentalna zasada etyki gospodarczej Richa: „To, co nie odpowiada naturze rzeczy, nie może naprawdę służyć człowiekowi, a co nie służy człowiekowi, nie może naprawdę odpowiadać naturze rzeczy”. Konsekwencją wzajemnego przyporządkowania tych kategorii jest relacja między naukami społecznymi a etyką społeczną oraz metodologia stosowana przez Richa. Trzy kroki w ramach tej metodologii czy też płaszczyzny argumentacji etycznej

wymagały odrębnej charakterystyki.

Chodzi tu o płaszczyznę najbardziej fundamentalną – teologiczną, płaszczyznę kryteriów i maksym. Sytuując koncepcję Richa w typologii relacji między ekonomią a etyką ustalono, że jest to ujęcie, w którym paradygmatem wyjściowym jest etyka teologiczna: doświadczenie „człowieczeństwa” (Humanität) z wiary, nadziei i miłości oraz kryteria, artykułujące oczywistość doświadczenia „tego, co słuszenie należy się człowiekowi”. Etyka gospodarcza Richa jest dwuwymiarowa. Jej celem jest formułowanie maksym zgodnych z „rzeczową” logiką ekonomiczną. Jednocześnie akcentuje niedokończoność procesu odkrywania sądów. Akcentując konieczność integracji ekonomii i etyki Rich realistycznie podkreślał, że „w zasięgu ludzkich możliwości leży tylko to, co lepsze, a nie to, co doskonałe”.

¹ Prof. dr hab. Aniela Dylus, Instytut Politologii UKSW w Warszawie, prof. zw. dr hab., nauki humanistyczne i społeczne. Główny obszar badań: polityka gospodarcza, procesy globalizacji, etyka gospodarcza, relacje Kościół - państwo. Wybrane publikacje: Etyka nauki u przedstawicieli szkoły lwowsko-warszawskiej (1987), Moralność krańcowa jako problem dla katolickiej nauki społecznej (1992), Gospodarka - moralność - chrześcijaństwo (1994), Zmienność i ciągłość. Polskie transformacje ustrojowe w horyzoncie etycznym (1997), Globalny rynek i jego granice (2001), Globalizacja. Refleksje etyczne (2005), Polityka w perspektywie etycznej i religijnej (2016), Gospodarka w perspektywie etycznej i religijnej (2016).

Prof. dr hab. Bogusław Fiedor¹ (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu)

EKONOMIA A ETYKA W KONTEKŚCIE DISKURSU: EKONOMIA POZYTYWNA VERSUS EKONOMIA NORMATYWNA

Główne punkty referatu zostaną przedstawione podczas konferencji.

---

¹ Prof. dr hab. Bogusław Fiedor - Absolwent Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu . Doktorat – 1975, habilitacja -1986, profesor nauk ekonomicznych - 1991. Profesor zwyczajny – 1994. Dyrektor Instytutu Ekonomii (od roku 1991) oraz kierownik Katedry Ekonomii Ekologicznej (utworzonej z jego inicjatywy w roku 1996) w latach 1996-2005 w AE we Wrocławiu. Członek Senatu AE przez 4 kadencje, przewodniczący Komisji Zagranicznej Senatu przez 3 kadencje. Rektor od roku 2005. Działalność naukowo-badawcza obejmuje takie dziedziny, jak: ekonomiczna teoria środowiska i zasobów naturalnych i polityka ekologiczna, teoria wzrostu i rozwoju gospodarczego, historia myśli ekonomicznej, metodologia ekonomii, polityka makroekonomiczna. Autor ok. 380 publikacji naukowych, w tym - jako autor bądź współautor w istotnej części - 30 książek i monografii. Kierował około 50 krajowymi (KBN, Ministerstwo Środowiska, Ministerstwo Gospodarki i inne) i międzynarodowymi projektami badawczymi, w tym wykonanymi na rzecz między innymi takich instytucji, jak: Bank Światowy, Organizacja Narodów Zjednoczonych d/s Handlu i Rozwoju (UNCTAD), PHARE:, The World Resources Institute (Waszyngton, USA), Program Rozwoju Narodów Zjednoczonych (UNDP), Europejska Komisja Gospodarcza w Genewie (UN ECE), Harvard Institute of International Development Uniwersytetu Harvarda. Pracował jako Visiting Professor w Virginia Polytechnic Institute and State University (1980), University of Richmond (1996) w USA i Westfälische Wilhelms Universität Münster w Niemczech (1985/85 oraz 1987/88). W roku 1990 uzyskał roczne stypendium badawcze fundacji Hertza (rządu krajowego Nadrenii-Westfalii). Odbił również staż badawczy w siedzibie Banku Światowego w Waszyngtonie. Wielokrotny konsultant i uczestnik misji tego Banku. W latach 1991-1994 doradca Prezydenta Europejskiego Banku Odbudowy i Rozwoju (EBRD) w Londynie. Członek wielu czołowych gremiów naukowych i doradczych, w tym: Europejskie Stowarzyszenie Ekonomistów Środowiska i Zasobów Naturalnych-Oddział Polski (wiceprzewodniczący w latach 1994-2002), przewodniczący Komisji Nauk Ekonomicznych Oddziału Wrocławskiego PAN (1994-2002), członek (od roku 1994) i wiceprzewodniczący (od roku 1997 – do roku 2005) Rady Strategii Społeczno-Gospodarczej przy Premierze RP, członek z wyboru Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN (wybierany na kolejne kadencje poczynając od roku 1997), członek z wyboru Rady Głównej Szkolnictwa Wyższego (1999-2002), członek Państwowej Rady Ochrony Środowiska (2001- 2006), członek z wyboru Centralnej Komisji ds. Tytułu i Stopni Naukowych przy Premierze RP (od roku 2003), wiceprzewodniczący z wyboru (od roku 2003) Rady Naukowej Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN, członek z wyboru Rady Naukowej PTE i wiceprzewodniczący tej Rady w latach 2006 – 2010. Jest także członkiem kolegiów redakcyjnych i rad programowych wielu renomowanych czasopism naukowych, w tym między innymi „Ekonomisty” (organ Komitetu Nauk Ekonomicznych PAN oraz Polskiego Stowarzyszenia Ekonomicznego), „Studiów Ekonomicznych” (organ Instytutu nauk Ekonomicznych PAN), „Gospodarki Narodowej” oraz „Ekonomia i Środowisko”. Dorobek w kształceniu i promowaniu kadr naukowych: wypromował 16 doktorów, był recenzentem w ok. 48 przewodach doktorskich oraz w ok. 50 przewodach o nadanie stopnia naukowego doktora habilitowanego i tytułu profesora. Przygotował 4 recenzje w postępowaniu o nadanie tytułu doktora honoris causa (L.Balecerowicz – dwukrotnie, D.Hübner, J.Sachs). Wyróżniony pięciokrotnie nagrodą Ministra Edukacji Narodowej i Sportu (poprzednio MNTiSzW, MEN) za osiągnięcia w pracy naukowej: 1977, 1981, 1993, 2001, 2003) oraz ponad dwudziestokrotnie Nagrodą Rektora AE we Wrocławiu. Wyróżniony dwukrotnie (wyróżnienie oraz nagroda III stopnia) w konkursie PTE na najlepsze podręczniki akademickie. Odznaczony Srebrnym i Złotym Krzyżem Zasługi oraz Krzyżem Kawalerskim Orderu Odrodzenia Polski. Hobby: muzyka, od klasycznej po rockową, malarstwo i grafika, turystyka i sport. Od roku 1994 prezes Organizacji Środowiskowej AZS we Wrocławiu. Biegła znajomość w mowie i w piśmie języka angielskiego i niemieckiego, dobra – rosyjskiego [źródło: http://www.pte.pl/160_Boguslaw_Fiedor.html, data dostępu: 26.10.2016 r.]

Prof. dr hab. Janina Filek¹ (Uniwersytet Ekonomiczny w Krakowie)

CZY KONCEPCJA SPOŁECZNEJ ODPOWIEDZIALNOŚCI BIZNESU MOŻE BYĆ INSPIRACJĄ DLA NOWEGO PARADYGMATU EKONOMII?

Na tak postawione pytanie, patrząc jedynie z perspektywy zero-jedynkowej można odpowiedzieć: Tak idea ta może być inspiracją lub: Nie, nie może.

Wprawdzie większość ekonomistów uważa, że jest to nie możliwe, bowiem zmiana paradygmatu ekonomii w ogóle nie jest realna, a ponadto, że nawet jeśli jest jednak możliwa, to tym czynnikiem nie będzie z pewnością koncepcja społecznej odpowiedzialności, którą zazwyczaj ostro krytykują.

Jednak, pomimo to, zamierzam przyjrzeć się tej pierwszej możliwości, choćby traktowanej hipotetycznie, po to, aby sprawdzić jakie warunki z teoretycznego punktu widzenia musiałyby być spełnione, aby ta możliwość oprócz czysto logicznej stała się możliwością, jeśli nie w pełni realną, to przynajmniej możliwością z domieszką jakiejś realności. Nawiasem mówiąc, przeprowadzenia

tych rozważań podejmuję się wspierana nadzieją, że myśl ludzka może zmienić rzeczywistość, nawet jeśli dla wielu jest ona płonna, bo równoznaczną z nieefektywnymi próbami zaklania rzeczywistości. Tym bardziej, że nawet ekonomiści odwołują się do mechanizmu sprawdzającej się przepowiedni choć zazwyczaj używają jej raczej w negatywnym kontekście.

W pierwszej części swego wystąpienia krótko odwołam się do idei paradygmatu nauki oraz możliwych jego zmian. Zaś w następnej postaram się pokazać powody, dla których można dzisiaj myśleć o zmianie w ramach paradygmatu ekonomii. Natomiast w ostatniej części wystąpienia postaram się zastanowić nad warunkami sprzyjającymi takiemu stanowi rzeczy lub wyzwalającymi te zmiany.

---

¹ Prof. dr hab. Janina Filek – kierownik Katedry Filozofii Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie, a jednocześnie kierownik Zakładu Etyki i Filozofii w tejże katedrze. Główne obszary zainteresowań: problematyka równości i sprawiedliwości społecznej, etyczne aspekty zarządzania, idea społecznej odpowiedzialności biznesu, a ostatnio także idea społecznej odpowiedzialności uczelni. Od 2002 r. Pełnomocnik Rektora UEK ds. Osób Niepełnosprawnych, a od czerwca 2016 r. Przewodnicząca Komisji ds. Wyrównywania Szans Edukacyjnych Studentów Niepełnosprawnych przy KRASP-ie. Od 1.09.20216 r. Prorektor UEK ds. komunikacji i współpracy.

Prof. dr hab. inż. Wojciech W. Gasparski¹ (Akademia Leona Koźmińskiego)

EKONOMIA I ZARZĄDZANIE Z FILOZOFICZNEJ PERSPEKTYWY – PRZEGLĄD ZAGADNIEŃ²

Od 2015 r. ukazuje się periodyk *Philosophy of Management*, którego redaktorem naczelnym jest Paul Grisen z Middlesex University w Londynie³. Są to 14 i następne. tomy czasopisma wydawanego wcześniej, przez badaczy - brytyjskich i innych, głównie europejskich - zajmujących się problematyką filozoficzną zarządzania, w formie powielanej. W pierwszym numerze 14-tego tomu opublikowano wybrane referaty zaprezentowane na zbliżonej tematycznie do konferencji EBEN Polska & PTE, konferencji "Philosophy of Management, Ethics and Economics" jaka odbyła się w DePaul University, Chicago 14-16 lipca 2014. Zorganizowali ją prof. Patricia H. Werhane⁴ (DePaul University) oraz prof. R. Edward Freeman (University of Virginia). Była to 9. doroczna konferencja z zakresu

---

¹ Prof. dr hab. inż. Wojciech W. Gasparski – Profesor Emeritus Akademii Leona Koźmińskiego, gdzie był kierownikiem Katedry Etyki Biznesu oraz założycielem i honorowym dyrektorem Centrum Etyki Biznesu i Innowacji Społecznych oraz pełnił funkcję prorektora ds. badań naukowych. Wcześniej kierował Zakładem Prakseologii PAN oraz przewodniczył radzie naukowej Instytutu Filozofii i Socjologii PAN. Jest honorowym członkiem Komitetu Naukoznawstwa PAN. Z jego inicjatywy obradował w Warszawie w 2012 roku 5 Światowy Kongres Etyki Biznesu International Society of Business, Economics and Ethics, którego był członkiem komitetu wykonawczego. Autor i redaktor licznych prac z zakresu prakseologii, etyki biznesu, metodologii dyscyplin praktycznych, w tym podręcznika akademickiego „Biznes, etyka, odpowiedzialność” (PWN 2012) wyróżnionego przez Polskie Towarzystwo Ekonomiczne I nagrodą za najlepszy podręcznik (2015) oraz serii „Praxiology: The International Annual of Practical Philosophy and Methodology” (Transaction Publishers). Odznaczony Krzyżem Komandorskim Orderu Odrodzenia Polski. Medalem Komisji Edukacji Narodowej, Nagrodzony CEEMAN Champions Award in Responsible Management Education, Medalem Mikołaja Kopernika Związku Banków Polskich.

Adres: waspars@kozminski.edu.pl

² Referat na konferencję Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz Polskiego Stowarzyszenia Etyki Biznesu, EBEN Polska „Etyka i ekonomia. W stronę nowego paradygmatu”, Warszawa, 27 października 2016 roku.

³ „The basic motivation behind the journal [...] - to deepen an understanding of business and organizations by bringing to bear the concepts, arguments and techniques of philosophy on the subject matter of management. [...] the content will [...] construing 'philosophy' broadly, to include not only the major European derived tradition, such as analytic philosophy or phenomenology, but also wider sources such as the work of East Asian and South Asian thinkers, and drawing from the full history of the subject over the last two and a half millennia.” [Editorial by Paul Griseri, Middlesex Univ.London, *Phil.of Man.* 2015: 14:1,s.1-4].

⁴ Patricia Werhane była prezydentem International Society of Business, Economics and Ethics, którego 5. Światowy Kongres odbył się w Warszawie w lipcu 2012 r. w Akademii Leona Koźmińskiego.

filozofii zarządzania. Konferencja ta miała na celu eksplorację zależności między filozofią a zarządzaniem, głównie kwestii etycznych biznesu i ekonomii, bowiem stanowią one, zdaniem organizatorów, podstawę zarządzania. Przedstawiono kwestie uznane za szczególnie ważne współcześnie. Są to m. in.: dystansowanie się ekonomii i biznesu od filozofii, ich – wręcz – antyfilozoficzność, konieczność rozróżniania filozofii zarządzania od „filozofii menedżerów” i „filozofii firmy”. Dominuje krytyka edukacji menedżerskiej zapoczątkowana artykułem Sumantry Ghoshala „Bad Management Theories are Destroying Good Management Practices” (*AOM Learning & Education* 2005, Vol. 4: 1, 75-81). Autor ten zarzucał bezzasadne przyjęcie przez teoretyków ekonomii ze szkoły Chicagowskiej założeń obciążonych ideologicznie, na których

stworzyli teorie nie tyle naukowe, ile będące w „pretensjach do naukowości”. Teorie te wykorzystane zostały następnie na gruncie nauki o zarządzaniu jako podstawa edukacyjna kadry menedżerskiej w licznych szkołach biznesu. Doprowadziło to do skandali takich jak upadek Enronu, a następnie do kryzysu finansowego. Mimo tego, że o niektórych zagadnieniach mówiono na ostatnich Kongresach PTE, zwracając np. uwagę na „fizykalizację” ekonomii⁵ oraz na niechęć do przyjęcia formalnych standardów etycznych⁶, pożyteczne wydaje się zaznajomienie z problematyką podejmowaną przez liczące się forum filozofii ekonomii i zarządzania na świecie. Przeglądowi tych problemów poświęcony jest referat zarysowujący kontekst w jakim należy postrzegać kwestie lokalne, bądź widziane z lokalnej perspektywy.

⁵ W. Gasparski, 2009, Fizyka i inżynieria ekonomii, w: M. Rocki, red., *Jakość kształcenia ekonomicznego*, PTE Warszawa, s. 55-59;.

⁶ W. Gasparski, 2015, Czy ekonomiści powinni mieć kodeks etyczny? Postulaty, wątpliwości, propozycje, w: B. Fiedor, red., *Nauki ekonomiczne: Stylizowane fakty a wyzwania współczesności*, PTE, Warszawa, s. 232-245.

Prof. dr hab. Bożena Klimczak¹ (Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu)

TYOLOGIA RELACJI MIĘDZY ETYKĄ A BIZNESEM

Wciąż aktualne jest pytanie: czy biznes może być etyczny? W pytaniu tym zawiera się założenie, że metody działalności w gospodarce rynkowej polegające na kalkulacji prywatnych korzyści i kosztów stwarzają pokusy do wypierania z biznesu podstawowych obowiązków moralnych i dawania pierwszeństwa kryterium zysku. Jedną z odpowiedzi na to pytanie jest perswadująca argumentacja o opłacalności etyki w biznesie.

Celem referatu jest zniuansowanie tych skrajnych stanowisk za pomocą typologii zaproponowanej przez H. R. Niebuhra i zastosowanie jej do omówienia pięciu możliwych relacji między etyką a biznesem. Omówienie to wykorzystam do scharakteryzowania aktualnego stanu etyki biznesu i jej relacji do biznesu oraz vice versa – relacji biznesu do etyki.

---

¹ Prof. dr hab. Bożena Klimczak - Profesor nauk ekonomicznych. Od 1991 roku kierownik Katedry Mikroekonomii Akademii Ekonomicznej we Wrocławiu. W latach 2003-2012 kierownik Katedry Mikroekonomii i Ekonomii Instytucjonalnej. W latach 1993-2000 oraz 2005-2010 – prezes Wrocławskiego Oddziału Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego oraz członek Zarządu Krajowego PTE. Aktualnie, od 2015 r. – Członek Rady Naukowej PTE oraz wiceprezes Zarządu Oddziału PTE we Wrocławiu. Odznaczona Złotą Odznaką Honorową PTE z Wieńcem. Członek założyciel Stowarzyszenia Etyki Biznesu EBEN Polska. Wykłada mikroekonomię, ekonomię instytucjonalną, etykę biznesu i metodologię nauk ekonomicznych. Opublikowała ponad 200 prac z ekonomii, w tym podręcznik akademicki pt. Mikroekonomia, dziewiąte wydanie w 2015 r. Jest autorką prac z etyki biznesu, w tym dwóch książek: Etyka gospodarcza (1996), za którą uzyskała nagrodę im. Edwarda Lipińskiego, oraz Etyczne otoczenie rynku kapitałowego (1997). Wymieniana wśród 40 najczęściej cytowanych ekonomistów polskich (wg rankingu "Gazety Bankowej"). W 2012 r. otrzymała nagrodę Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego za całokształt działalności naukowej. Odznaczona Medalem Komisji Edukacji Narodowej [źródło: http://www.pte.pl/1365_bozena_klimczak, data dostępu: 22.10.2016 r.].

Prof. dr hab. Grzegorz W. Kołodko¹ (Akademia Leona Koźmińskiego)

NOWY PRAGMATYZM, CZYLI EKONOMIA I POLITYKA DLA PRZYSZŁOŚCI

Ekonomia jest nie tylko narzędziem interpretacji przeszłości i analizowania teraźniejszości, lecz musi stać się użytecznym instrumentem rozumienia i kształtowania przyszłości. Z jednej strony, powinna ukazywać rozwój nieuniknionych procesów społeczno-gospodarczych z ich powiązaniem kulturowymi i technologicznymi oraz politycznymi i środowiskowymi, na które musimy być zawczasu dobrze przygotowani. Z drugiej strony, ekonomia przyszłości musi odsłaniać warunki i mechanizmy zjawisk i procesów, które mogą się dopiero pojawić. Z zaangażowaniem

teoretycznej wiedzy z tego zakresu mogą być stosowane polityki oparte na wiedzy i strategii zrównoważone pod względem gospodarczym, społecznym i ekologicznym. W przyszłości heterodoksja będzie dominować a ekonomia jako taka będzie stawiać się bardziej interdyscyplinarna. Przyszłe pokolenia potrzebują ekonomii umiaru oraz objaśniającej ją teorii w opozycji do wciąż jeszcze przeważającej ekonomii bądź to niedoboru, bądź to nadmiaru. Potrzebujemy Nowego Pragmatyzmu.

Słowa kluczowe: zrównoważony rozwój, ekonomia umiaru, Nowy Pragmatyzm

---

¹ Prof. dr hab. Grzegorz W. Kołodko – intelektualista i polityk, jeden z głównych architektów polskich reform gospodarczych. Członek Europejskiej Akademii Nauki, Sztuki i Literatury. Dyrektor Centrum Badawczego Transformacji, Integracji i Globalizacji TIGER w Akademii Leona Koźmińskiego. Ekspert organizacji międzynarodowych, doktor Honoris Causa dziesięciu zagranicznych uniwersytetów. W interdyscyplinarnych pracach naukowych zajmuje się polityką rozwoju, długofalowymi zmianami systemowymi oraz problemami globalizacji. Wykłada na całym świecie. W 1989 roku uczestniczył w historycznych obradach Okrągłego Stołu. Jako wicepremier i minister finansów w latach 1994-97 doprowadził Polskę do rekordowego tempa wzrostu w Europie oraz do członkostwa w OECD. Pełniąc to stanowisko powtórnie w latach 2002-03 odegrał ważną rolę w procesie integracji z Unią Europejską. Autor i redaktor naukowy 50 książek oraz ponad 400 artykułów i referatów naukowych opublikowanych w 26 językach.

Maratończyk i podróżnik; zwiedził ponad 160 krajów. Meloman i fotograf.

Prof. dr hab. Anna Lewicka-Strzałecka¹ (Instytut Filozofii i Socjologii PAN)

SYSTEM MORALNEJ REGULACJI KONSUMENTÓW W OBSZARZE RELACJI FINANSOWYCH

Przedmiotem referatu są etyczne standardy słabszej strony wymiany rynkowej, czyli konsumentów. Choć dokonywane przez nich nadużycia i nieetyczne zachowania są mniej spektakularne niż 'wielkie przekrety' będące udziałem nieuczciwych menedżerów czy skorumpowanych urzędników, to popełniane w skali masowej, przyczyniają się do znaczących strat oraz erozji norm regulujących swobodną i efektywną wymianę gospodarczą.

Referat przedstawia wyniki badań, których celem była empiryczna identyfikacja systemu moralnej regulacji Polaków w obszarze relacji finansowych. Badanie zrealizowano techniką telefonicznego sondażu, przeprowadzonego na ogólnopolskiej, reprezentatywnej 1000-osobowej próbie dorosłych Polaków. Przyjęto, że moralność finansowa stanowi pewien teoretyczny konstrukt, który tworzą dwa składniki: porządek normatywny

wyznaczony przez ocenę nadużyć dokonywanych przez konsumentów oraz percepcja zaburzeń instytucjonalnych na rynku finansowym określona na podstawie oceny funkcjonowania odpowiednich instytucji rynkowych.

Wyniki badań wskazują, że etyczne standardy dotyczące oceny zachowań konsumentów w konkretnych sytuacjach są w znacznym stopniu zróżnicowane, począwszy od zachowań, które są prawie bezwyjątkowo potępiane, a kończąc na zachowaniach usprawiedliwianych przez ponad jedną trzecią badanych osób. Respondenci nisko lub umiarkowanie ocenili instytucje, funkcjonujące na rynku transakcji finansowych. Uzyskane wyniki potwierdzają przypuszczenie, że osoby przekonane o nieprawidłowym funkcjonowaniu instytucji finansowych są w większym stopniu skłonne usprawiedliwiać nadużycia popełniane przez konsumentów.

---

¹ Prof. dr hab. Anna Lewicka-Strzałecka jest profesorem w Instytucie Filozofii i Socjologii PAN, redaktorem naczelnym czasopisma „Prakseologia”. Prowadzi badania w dziedzinie metodologii nauk praktycznych, prakseologii, etyki życia gospodarczego i publicznego. Opublikowała ponad sto artykułów i kilkanaście książek w kraju i za granicą, wśród których na uwagę zasługują „Etyczne standardy firm i pracowników” oraz „Odpowiedzialność moralna w życiu gospodarczym”, „Nędza korupcji”. Profesor Lewicka-Strzałecka wykonywała prace eksperckie między innymi dla Business Centre Club, Konferencji Przedsiębiorstw Finansowych, urzędów różnego szczebla, od 1994 współorganizuje i prowadzi Ogólnopolskie Seminarium Etyki w Biznesie, Organizacji i Zarządzaniu.

Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska¹ (Szkola Główna Handlowa)

ETOS I ETYKA VERSUS ANOMIA – WPŁYW NA ZMIANY SPOŁECZNO-GOSPODARCZE

Jednym z przynoszących wysoce negatywne następstwa w życiu społeczno-gospodarczym nieporozumień czy błędów we współczesnym pojmowaniu ekonomii jest uznanie, że jest ona nauką o zarabianiu pieniędzy, chrematystyką. Przyjęcie takiej definicji oznaczałoby, że wszelkie działania są dopuszczalne i pożądane, jeśli prowadzą do zarobku, do zysku. Jest to groźna nieprawda, sprzyjająca „bulimii” w systemie społeczno-gospodarczym, co negatywnie rzutuje na jakość życia ludzi. Kryzys 2008+ stanowi spektakularne zanegowanie zasadności chrematystycznego podejścia i oczywiste zanegowanie tak popularnego przez minionych kilka dekad hasła, że „chciwość jest dobra”. Odrzucanie ekonomii od moralności to w pewnym sensie bezczeszczenie XVIII-wiecznej idei szkockiego myśliciela,

filozofa i intelektualnego ojca ekonomii Adama Smitha, konsekwentnie łączącego ideę wolnego rynku z moralnością. Gospodarka wolnorynkowa wymaga systemu wartości, zasad etyczno-moralnych, etosu uwzględniającego wagę aspektów społecznych i humanitaryzmu, wolności, ale zarazem odpowiedzialności. Umacnianie systemu wartości społecznych i ich poszanowanie jest konieczne jako przeciwwaga dla destrukcyjnej anomii i dla kryzysu zaufania, konieczna dla poprawy jakości życia i dobrostanu w społeczeństwie. To powinno stanowić domenę ekonomii jako nauki społecznej a zarazem zobowiązanie ekonomistów do dbałości nie tylko o cele gospodarcze, ale także o cele społeczne i etyczne.

---

¹ Prof. dr hab. Elżbieta Mączyńska – profesor zw. nauk ekonomicznych, Szkoła Główna Handlowa w Warszawie (kierownik Zakładu Badań nad Bankructwami Przedsiębiorstw). Członek Rady Naukowej Instytutu Nauk Ekonomicznych PAN oraz członek Prezydium Komitetu Prognoz "Polska 2000 Plus". Członek Komitetu Nauk Ekonomicznych Polskiej Akademii Nauk. Prezes Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego. Członek Narodowej Rady Rozwoju. Specjalistka z dziedziny ekonomii, w tym analizy ekonomicznej, finansów i wyceny przedsiębiorstw, systemów gospodarczych oraz strategii rozwoju społeczno-gospodarczego. Autorka ponad 200 publikacji z tego zakresu.

Dr hab. Michał A. Michalski¹ (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

EKONOMIA I ETYKA (NIE)ODPOWIEDZIALNOŚCI ZA PRZYSZŁE POKOLENIA

Wydaje się, że wydarzenia ostatnich dziesięciu nie tylko nie dają podstaw do jednoznacznego zadowolenia z efektów rozwoju gospodarczego, ale też nie pozwalają ze spokojem spoglądać w przyszłość. Staje się to szczególnie wyraźne, gdy weźmiemy pod uwagę chociażby sytuację demograficzną w tzw. krajach rozwiniętych, gdzie trwający od lat niski wskaźnik urodzin (nie przekraczający poziomu zastępowalności pokoleń) skutkuje zasadniczymi przeobrażeniami struktury społecznej, co gdzieś już prowadzi do stagnacji gospodarczej i kryzysu finansów publicznych. Przy okazji warto zauważyć, że tego typu wyjaśnienia – włączające pozaekonomiczne procesy długiego

trwania – wciąż należą do rzadkości, a uwaga skoncentrowana jest na czysto ekonomicznych wskaźnikach i czynnikach odnoszących się przede wszystkim do krótkiego okresu.

Oznacza, to że mamy do czynienia ze swoistym deficytem myślenia długofalowego zarówno w obrębie etyki jak i ekonomii. Wydaje się, że wciąż dominującą (a więc praktycznie oddziałującą na sferę praktyki społecznej) pozycję w tych obszarach poznania zajmują nurty, które nie traktują w sposób istotny odpowiedzialności za dobrostan i dobrobyt przyszłych pokoleń.

Referat stanowi próbę krytycznej ewaluacji aktualnego kształtu etyki i ekonomii pod tym właśnie kątem oraz propozycję przemyślenia od nowa

---

¹ Dr hab. Michał A. Michalski – absolwent Zarządzania i Marketingu na WPIA UAM w Poznaniu, kulturoznawca, etyk gospodarczy; adiunkt w Zakładzie Etyki Gospodarczej Instytutu Kulturoznawstwa Wydziału Nauk Społecznych Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Skarbnik Polskiego Stowarzyszenia Etyki Biznesu EBEN Polska, członek Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego, Polskiego Towarzystwa Kulturoznawczego oraz fellow of the European SPES Institute. Członek Rady Rodziny przy Wojewodzie Wielkopolskim.

W roku 2003 obronił pracę doktorską pt. Kulturowy wymiar pracy ludzkiej (wydana w roku 2005 przez Wydawnictwo Poznańskie pod tytułem Człowiek, praca, kultura. O kulturowym wymiarze pracy ludzkiej); w 2014 roku opublikował monografię habilitacyjną pt. Znaczenie rodziny dla międzypokoleniowej transmisji kultury gospodarczej (Wydawnictwo Naukowe UAM, Poznań 2014). Zainteresowania badawcze: kultura i etyka gospodarcza, teoria ekonomii, współzależność rodziny i gospodarki, państwo opiekuńcze, praca ludzka.

koncepcji intelektualnych takich autorów jak Hans Jonas oraz Ernst F. Schumacher. Ilustracją dla rozstrzygnięć alternatywnych w stosunku do etyki i ekonomii głównego nurtu jest tzw. *ekonomia konfucjańska*, zrekonstruowana i przeanalizowana przez Kazimierza Poznańskiego.

Słowa kluczowe: odpowiedzialność za przyszłe pokolenia, trwałość, ekonomia neoklasyczna, ekonomia konfucjańska, reprodukcja społeczna.

Dr hab. Jacek Sójka, prof. UAM¹ (Uniwersytet im. Adama Mickiewicza w Poznaniu)

EKONOMIA I ETYKA W KONCEPCJI KARLA HOMANNA

Karl Homann proponuje tzw. ekonomiczne podejście do etyki jako refleksji nad moralnością. Uważa na przykład, że postępowanie zgodnie z regułami moralnymi musi przynosić jednostce pewne korzyści. A zatem w etyce należałoby przyjąć pogląd, że nie można wymagać od ludzi postępowania zgodnego z regułami, który za każdym razem czyniłoby ich przegranymi. Należałoby jednak myśleć o zmianie reguł na bardziej realistyczne. Brzmi to niezbyt heroistycznie, ale daje się uzasadnić w odniesieniu do współczesnych społeczeństw. Planowane wystąpienie konferencyjne koncentrować będzie się jednak na „ekonomicznym” podejściu do etyki gospodarczej. Wszelkie zalecenia formułowane tutaj (etyka normatywna)

pogodzone być muszą z naturą konkurencji, która ma właśnie taki charakter, iż nie gwarantuje wszystkim sukcesu, a nawet przetrwania, i nie premiuje postępowania zgodnego z regułami moralnymi w sytuacji, gdy inni ich nie przestrzegają. Konkurencja (rynek) pełni jednak ważną funkcję społeczną i nie powinna być zakłócana etyczną interwencją. Ta ostatnia powinna ograniczać się do ustalania (nowych) reguły gry i projektowania przyszłego ładu prawnogospodarczego. Nie trzeba dodawać, iż nie chodzi tutaj o ślepe apologię tzw. wolnego rynku, ale o koncepcję ordo-liberalną, która opowiada się za ingerencją etyczną nie na poziomie działań (gry rynkowej), lecz na poziomie projektowania reguł tej gry.

---

¹ Dr hab. Jacek Sójka, prof. UAM prowadzi badania dotyczące etycznych aspektów zarządzania i wpływu kultury na gospodarkę. Dziekan Wydziału Nauk Społecznych UAM, kierownik Zakładu Etyki Gospodarczej na tym wydziale. Poza UAM wykłada także na Europejskim Uniwersytecie Viadrina (Frankfurt nad Odrą). Jest prezesem Polskiego Stowarzyszenia Etyki Biznesu, EBEN Polska (polski oddział European Business Ethics Network) oraz członkiem Polskiego Towarzystwa Ekonomicznego.

Dr hab. Grzegorz Szulczewski¹ (Szkola Główna Handlowa)

TEORIOTWÓRCZE ZNACZENIE IDEI ŁADU (ORDO) W TEOLOGII, EKONOMII I ETYCE

W obliczu rozkładu cywilizacji Cesarstwa Rzymskiego św. Augustyn zakreśla w dziele *Civitate Dei*. XII Librii (O państwie Bożym, Ksiąg XII) projekt ładu chrześcijańskiego stanowiący fundament nowej cywilizacji średniowiecza.

W wieku XVIII masoneria spekulatywna głosi hasło *Ordo Ab Chao* (Z chaosu porządek) dając impuls do powstania epoki Oświecenia. Z kolei wkraczając na płaszczyznę ekonomii Wilhelm Röpke w Genewie, podczas II wojny światowej napisał trzy książki odnosząc się do idei ładu i porządku: *Civitas Humana* w 1942 roku, potem w 1944 roku *Die Gesellschaftskrisis der Gegenwart* i na koniec w roku 1945 *Internationale Ordnung*.

Natomiast po wojnie w 1948 roku Walter Eucken wraz Franzem Böhmem

rozpoczęli wydawanie roczników *ORDO*.

Przedstawiają one koncepcję ordo-ekonomii z jej praktycznym wyrazem w postaci ordo polityki i porządku ustrojowo-instytucjonalnego.

Koncepcja ordo znalazła uznanie również w niemieckiej etyce gospodarczej, szczególnie w dwóch koncepcjach: etycznej ekonomii Petera Koslowskiego i ekonomicznej etyce Karla Homanna.

Warto zatem dzisiaj w sytuacji, gdy nasza cywilizacja staje w obliczu nowego wyzwania na refleksję nad wartością koncepcji ordo i możliwością jej zastosowania w ekonomii i etyce gospodarczej do rozwiązania palących współczesnych problemów społecznych, gospodarczych i moralnych.

---

¹ Dr hab. Grzegorz Szulczewski – adiunkt w Zakładzie Filozofii, nauczyciel akademicki w Szkole Głównej Handlowej. Twórca pierwszego, wdrożonego w 1991 roku programu z Etyki życia gospodarczego. Specjalizuje się zarówno w podejmowaniu problemów z zakresu historii etyki gospodarczej, jak i podejmuje współczesną problematykę, w tym szczególnie kryzysu finansowego 2008. Również jego zainteresowania i publikacje naukowe dotyczą etycznych aspektów koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej oraz filozofii ekonomii. Twórca i administrator strony <http://sgr.pte.pl/> o Społecznej Gospodarcie Rynkowej i ordoliberalizmie.

Najważniejsze prace autora:

- Rozważania o miejscu etyki i moralności w teorii i praktyce gospodarczej*, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2012, s. 257.
- Etyka biznesu w perspektywie humanistycznej*, red. G. Szulczewski, Oficyna Wydawnicza SGH, Warszawa 2011, s. 284.
- Doktryna Społecznej Gospodarki Rynkowej a polityka państwa w dobie kryzysu*, s. 35-49, w: *Kryzys, niepewność i niestabilność we współczesnej Europie*, red. J. Osiński Oficyna Wydawnicza SGH, 2013.
- W poszukiwaniu normatywnych podstaw dla antykryzysowej strategii gospodarczej*, w: *Ordoliberalizm i społeczna gospodarka rynkowa wobec wyzwań współczesności*, red. E. Mączyńska, P. Pysz, PTE, Warszawa 2014, s. 77-97.
- Mała i średnia przedsiębiorczość w koncepcji ordoliberalizmu i liberalizmu społecznego*, „Kwartalnik Kolegium Ekonomiczno-Społecznego Studia i Prace” nr. 19(3)/2014, s. 31-50.
- W poszukiwaniu normatywnych podstaw dla antykryzysowej strategii gospodarczej*, w: *Aksjologiczne podstawy koncepcji społecznej gospodarki rynkowej i społecznej odpowiedzialności biznesu. Rola polityki publicznej w ich implementacji*, w: *Społeczna Odpowiedzialność Biznesu a Społeczna Gospodarka Rynkowa - ustrojowy i etyczny wymiar relacji*, red. nauk. Dzień M., Hejny L., Winiarski J., Wyd. Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, Bielsko-Biała 2014, s. 31-57.
- Fantasmagorie neoliberalizmu i ich źródła w pracach F.A. von Hayeka*, w: *Współczesny Matrix? Fikcje w życiu gospodarczym, politycznym i społecznym*, red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH Warszawa, 2015, s. 83-99.
- Podstawy społecznej inżynierii w koncepcji ordoliberalnej polityki gospodarczej*, Rozdz. I.1., str. 17-28 [w:] monografia naukowa, *Społeczna inżynieria biznesu – współczesne problemy i wyzwania z perspektywy koncepcji Społecznej Gospodarki Rynkowej*, redakcja naukowa: Beata Bieńkowska, Mirosław Dzień, Ludwik Hejny, Wydawnictwo Naukowe Akademii Techniczno-Humanistycznej w Bielsku-Białej, 2015, s. 17-28.
- Krytyka „etyki sympatii” i „problem A. Smitha” w świetle lektury „Teorii uczuć moralnych”*, „Prakseologia” nr 157, t.1/2015, s. 79- 94.
- Wolny rynek a porządek konkurencyjny. Dwie koncepcje ładu społeczno-gospodarczego*, „Prakseologia” nr 157, t.2/2015, s. 95-117.
- Polnische und deutsche Wurzeln sozialliberalen Denkens. Ferdinand Zweig und Alexander Rüstow*, „Orientierungen zur Wirtschafts und Gesellschaftspolitik“, 06.2015, Ludwig Erhard Stiftung, Bonn, s. 38-46.
- Pojęcie sprawiedliwości społecznej w ordoliberalizmie i społecznej gospodarce rynkowej*, w: *Kapitalizm a sprawiedliwość społeczna*, red. J. Osiński, Oficyna Wydawnicza SGH Warszawa, 2016, s. 69-85.